

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**О Н О В Л Е Н Н Я З М І С Т У , Ф О Р М Т А
М Е Т О Д І В Н А В Ч А Н Н Я І В И Х О В А Н Н Я
В З А К Л А Д А Х О С В І Т И**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 8 (51)

Заснований в 1996 році

Рівне – 2014

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць.

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 8 (51). — Рівне: РДГУ, 2014. — 181 с.

Збірник наукових праць містить статті Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми сучасної дидактики в контексті вимог інформаційного суспільства», проведеної в Рівненському державному гуманітарному університеті 17-18 жовтня 2013 р., з загальноосвітніх проблем навчання, компетентнісного підходу, розвитку творчого потенціалу особистості, використання сучасних інформаційних засобів на уроках в загальноосвітніх навчальних закладах.

Матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних працівників, викладачів та студентів вищих, професійно-технічних і загальноосвітніх навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Пальчевський Степан Сергійович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Заступник головного редактора:

Янцур Микола Сергійович – кандидат педагогічних наук, професор (відповідальний редактор) (Рівненський державний гуманітарний університет).

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Бех Іван Дмитрович – доктор психологічних наук, професор, дійсний член НАПН України (Інститут проблем виховання АПН України);

Безкорвайна Ольга Володимирівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Вербець Владислав Володимирович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Воробійов Анатолій Миколайович – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Дем'янчук Анатолій Степанович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);

Карпенчук Світлана Григорівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Коваль Ганна Петрівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Литвиненко Світлана Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Лісова Світлана Валеріївна – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Малафійк Іван Васильович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Петренко Оксана Борисівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Поніманська Тамара Іллівна – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Руденко Володимир Миколайович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський інститут слов'янознавства Київського славістичного університету);

Тищук Віталій Іванович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Ямницький Вадим Маркович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 7 від 28.02.2014 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додатки до постанови ВАК України від 11.10. 2000 р. № 1 – 03/8 і від 30.03.2011 р. № 1 – 05/3).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31. Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 09 — 10.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2014

Відомий американський психолог Е. Торренс на основі аналізу наявних визначень творчості виділив такі її загальні ознаки, як: наявність новизни, оригінальність, уміння бачити і встановлювати різні взаємозв'язки, здатність знаходити аналогії як суттєвий елемент творчого мислення; вміння комбінувати і вибирати з багатьох можливостей, а потім синтезувати та пов'язувати елементи новим оригінальним шляхом; проблемність мислення (пошук, постановка та розв'язування нових питань і проблем) [12].

Отже, у науковій літературі з психології найбільш частотним є трактування творчості як діяльності, результатом якої постає створення якісно нових матеріальних і духовних цінностей. Втім, творчість також мислиться як здатність людини створювати з наявного матеріалу дійсності на основі пізнання закономірностей об'єктивного світу нову реальність, що відповідає різноманітним суспільним та особистим потребам і має прогресивний характер.

Висновки. Творчість – це процес людської діяльності, що створює якісно нові матеріальні та духовні цінності. Це – здатність, здібність людини, що виникає в процесі праці, створювати з наданого дійсністю матеріалу нову реальність, що задовольняє багатоманітність суспільних потреб. Тому, узагальнюючи теоретичний матеріал стосовно природи творчості, яка представлена в різних підходах, виділяючи провідні позиції щодо творчої особистості і системного аналізу психології творчості, необхідно застосувати системний підхід до відповідних варіантів соціалізації особистості, яка має високий рівень особливостей творчого мислення. Кожна людина має свій творчий потенціал і певний рівень розвитку творчого мислення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреев В.И. Диалектика воспитания и самовоспитания творческой личности: Основы педагогики творчества / В.И. Андреев. – Казань: Изд-во Казанского университета, 1988. – 288 с.
2. Богоявленская Д.Б. Интеллектуальная активность и творчество / Д.Б. Богоявленская. – Ростов, 1982. – 185 с.
3. Выготский Л.С. Воображение и творчество в школьном возрасте / Л.С. Выготский. – М.: Изд-во АПН РСФСР, 1956. – 519 с.
4. Лук А.Н. Мышление и творчество / А.Н. Лук. – М.: Политиздат, 1976. – 144 с.
5. Маслоу А. По направлению к психологии бытия / А. Маслоу. – М.: Эксмо-Пресс, 2002. – 272 с.
6. Мей Р. Мужество творить / Р. Мей. – М.: Инициатива, 2001. – 128 с.
7. Моляко В.О. Творчий потенціал людини як психологічна проблема / В.О. Моляко // Психологія суспільства. – 2007 – № 4. – С. 6-10.
8. Пономарьов Я.О. Психологія творчості і педагогіка / Я.О. Пономарьов. – М.: Педагогіка, 1976. – 280 с.
9. Роджерс К.Р. Взгляд на психотерапию. Становление человека / К.Р. Роджерс. – М.: Прогресс. – 409 с.
10. Фокин Ю.Г. Преподавание и воспитание в высшей школе. Методология, цели и содержание, творчество: уч. пособие. / Ю.Г. Фокин. – М., 2002.
11. Tardif T., Sternberg R. What we know about creativity? / Tardif T., Sternberg R. // R. Sternberg, T. Tardif (eds). The nature of creativity. – 1988. – P. 429-446.
12. Torrance E.P. The nature of creativity as manifest in its testing / Ellis Paul Torrance // R. Sternberg, T. Tardif (eds). The nature of creativity. – 1988. – P. 43-75.

В.П. ЧЕРНОУС. ТВОРЧЕСТВО ЛИЧНОСТИ В ДИСКУРСЕ ПРАКТИЧЕСКОЙ ПСИХОЛОГИИ

Резюме. В статье проанализированы теории, предметом исследования которых является проблемы творчества, творческой деятельности, развитие творческой личности, ее жизнестворчества.

Ключевые слова: творчество творческая деятельность, психология творчества, творческая личность.

V.P. CHORNOUS. WORK OF PERSONALITY IN DISCUSSION OF PRACTICAL PSYCHOLOGY

The summary. In the article are analyzed the theories, the object of study of which are the problems of creativity, creative activity, the development of creative personality, its creation of life.

Key words: work, creative activity, psychology of work, creative personality.

Одержано редакцією 27.11.2013 р.

УДК: 373. 5: 371

М.С. ЯНЦУР

ПРОФОРІЕНТАЦІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ, ЯКА ФОРМУЄТЬСЯ В ПРОЦЕСІ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

Резюме. У статті розглядаються суть, компоненти та зміст профорієнтаційної компетентності учнів основної школи та підходи до її формування на заняттях трудового навчання.

Ключові слова: компетенція, компетентність, профорієнтаційна компетенція, профорієнтаційна компетентність, компоненти профорієнтаційної компетентності.

Постановка проблеми. Сьогодні особливу роль у формуванні особистості майбутнього громадянина країни відіграє компетентнісний підхід у системі освіти, що передбачено Державним стандартом базової і повної середньої освіти [3]. Використання компетентнісного підходу в системі освіти і профорієнтації залежить сьогодні не від економічного зростання в нашій державі, а, передусім, від рівня всебічної розвиненості та освіченості особистості. Тому важливим постає завдання формування профорієнтаційної компетентності в учнів загальноосвітніх навчальних закладів, що буде сприяти активному, мобільному, свідомому, обґрунтованому особистісно-зорієнтованому професійному самовизначенню випускників школи.

В умовах швидкого розвитку науки, техніки й виробництва, удосконалення суспільних відносин, великої кількості професій і спеціальностей не просто забезпечити гармонійне співвідношення інтересів людини і потреб суспільства. Перед освітньою галуззю стоїть першочергове завдання: підготувати молодь до ефективної професійної діяльності в інноваційних структурах виробничої та невиробничої сфер країни. В цьому контексті важливим є не лише забезпечення компетентності в тій чи іншій галузі, а й адекватний вибір професійного шляху кожної людини, на що великою мірою впливає рівень сформованості професійного самовизначення, як складного особистісного утворення. Вирішенню цих завдань сприяють Закон України «Про освіту», Концепція державної системи професійної орієнтації населення, Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти та інші державні документи. Ці документи повною мірою сприяють організації профорієнтаційної роботи з усіма верствами населення, яке вибирає чи переобирає професію і шукає роботу. Центральним тут виступає профорієнтація школярів основної школи, які стоять на етапі початкового вибору професії.

Аналіз досліджень і публікацій. Загальні підходи до розбудови теоретичних основ системи професійної орієнтації учнівської молоді закладені в працях відомих вчених у цій галузі: А.А.Вайсбурга, Д.О.Закатнова, М.М.Захарова, Е.Ф.Зеєра, В.П.Зінченка, Л.А.Йовайші, Є.О.Клімова, І.М.Назімова, Є.М.Павлютенкова, К.К.Платонова, М.С.Пряжнікова, О.Д.Сазонова, В.К.Сидоренка, В.Д.Симоненка, М.П.Тименка, Б.О.Федоришина, С.М.Чистякової, М.С.Янцура та ін.

Спільною з ідеєю компетентнісного підходу є компетентнісно-зорієнтована освіта, яка спрямована на комплексне засвоєння знань та способів практичної діяльності, завдяки яким людина успішно реалізує себе в різних галузях своєї життєдіяльності [5; 12; 15; 16 та ін.]. Компетентнісний підхід в системі освіти розробляли В.І.Байденко, В.О.Болотов, Л.С.Бондар, С.У.Гончаренко, І.В.Гушлевська, Д.Б.Ельконін, І.О.Зимня, В.В.Лаптев, О.С.Лебедев, Н.О.Селєзньова, В.В.Серіков, С.О.Сисоєва, Т.О.Строкова, І.В.Родигіна, Ю.В. Татур, І.Д. Фрумін, А.В.Хуторський, С.В. Шишов й ін.

Мета статті – обґрунтувати та визначити суть, компоненти і зміст профорієнтаційної компетентності учнів основної школи, яка формується в процесі трудового навчання.

Виклад основного матеріалу. У Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти запропоновано модернізацію змісту освіти на засадах компетентнісної парадигми. Традиційно мета шкільної освіти визначалася набором знань, умінь і навичок, якими має оволодіти учень. Сьогодні соціуму необхідні учні та випускники, готові змінюватись і пристосовуватись до нових потреб життя, оперувати й управляти інформацією, активно діяти, швидко приймати рішення, навчатись упродовж життя. А це більшою мірою залежить не від отриманих знань, умінь і навичок, а від якостей, для позначення яких використовуються поняття компетенція і компетентність, які найбільше відповідають сучасному розумінню мети освіти. Розглянемо детальніше поняття компетенція і компетентність.

У багатьох словниках «компетенція» (від лат. – узгодженість, поєднання) розглядається як коло питань, в яких певна людина володіє досвідом або добре обізнана: 1) коло повноважень (прав і обов'язків) будь якої організації, закладу чи посадової особи; коло питань, в яких ця особа має певні знання, досвід; 2) коло питань, в яких хтось добре обізнаний. [7]

Відомий російський вчений Г.К. Селевко вважає, що компетенція – це результат, який виявляється в підготовленості випускника навчального закладу, в реальному володінні ним методами та засобами діяльності, в можливостях упоратися з поставленими завданнями; форма поєднання знань, умінь та навичок, яка дозволяє ставити і досягати мети в перетворенні оточуючого середовища. Подібні думки є і в інших дослідників, які визначають компетенцію як сукупність взаємопов'язаних якостей особистості (знань, умінь, навичок, способів діяльності), котрі відносяться до певного кола предметів та процесів, і які необхідні, щоб якісно та продуктивно діяти або як готовність особистості використовувати засвоєні знання, вміння й навички, а також способи діяльності для вирішення професійних завдань. [16]

Аналіз визначень поняття «компетенція» дозволяє тлумачити її в різних контекстах, зокрема як: сукупність взаємопов'язаних якостей особистості (знань, умінь, навичок, способів діяльності), які є заданими до відповідного кола предметів і процесів та необхідними для якісної продуктивної дії щодо їх, тобто компетенцію розуміють як задану вимогу, норму освітньої підготовки учня (А.В. Хуторський); соціально закріпленій освітній результат, оскільки компетенції можуть бути виведені як реальні вимоги до засвоєння учнями сукупності знань, способів діяльності, досвіду з певної галузі, ставлень, якостей особистості, яка діє в соціумі (Н.М. Бібік), сферу додаткових знань, умінь і навичок людини (З.В. Залібовська-Ільницька), коло питань, за якими характеризують певну особистісну якість (Н. Гаврик). [17]

Відповідно Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти *компетенція* – суспільно визнаний рівень знань, умінь, навичок, ставлень у певній сфері діяльності людини. [3, 2]

Доцільним, на думку В.В. Краєвського, А.В. Хуторського, є введення в обіг поняття «освітні компетенції». Зазначений термін має значення складних узагальнених способів діяльності, якими опановує учень під час навчання. Набуття освітньої компетенції свідчить про засвоєння учнем не розрізнених знань, умінь і навичок, а оволодіння комплексною процедурою, в якій для кожного виділеного напрямку наявна відповідна сукупність освітніх компонентів, що мають особистісно-діяльнісний характер. [16]

Освітні компетенції є інтегральними характеристиками якості підготовки учнів, що пов'язані з їхньою здатністю до цільового осмислення застосування комплексу знань, умінь і способів діяльності

стосовно визначеного міждисциплінарного кола питань; засвідчують рівень розвитку особистості учня, що позначається на якісному опануванні змісту освіти та є заданою соціальною нормою освіченості учня, що є необхідним для подальшого ефективного функціонування в певній сфері людської діяльності. А оскільки набуття цих компетенцій відбувається поступово в процесі навчання, рівень компетентності учня на кожному з цих етапів буде різним, що, в свою чергу, свідчить про рівневий характер компетентнісного підходу в навчанні, про доцільність визначення певних послідовних рівнів у формуванні компетентності учня

Конкретизуючи останнє, І.В. Родигіна зазначає, що освітня компетенція як ідеальна нормативна категорія моделює властивості учня й у певному розумінні обслуговує термін «освітня компетентність», конкретніше описуючи його смислове наповнення. У порівнянні з іншими результатами освіти компетенція – це інтегрований освітній результат, який проявляється ситуативно, існує як потенціал, який наповнюється конкретним змістом та проявляється в певній ситуації. [12]

Відповідно, суб'єкти процесу навчання мають чітко уявляти структуру освітньої компетенції або основні її інформаційні елементи, які необхідні учневі для набуття певного рівня компетентності. Структурні складові освітньої компетенції подані С.Е. Трубачевою в такому контексті: мінімальний досвід діяльності або попередній етап сформованості компетентності; соціальна, особистісна мотивація необхідності подальшого формування компетентності; знання, уміння, навички, необхідні для подальшого формування компетентності; способи діяльності на певному етапі формування компетентності; рефлексія ефективності отриманого результату [15].

З огляду на поелементний аналіз категорії «компетенція», здійснений у філософських та психолого-педагогічних джерелах, можна виокремити такі її складові: початковий особистий досвід, знання, вміння, навички, способи діяльності (дії), особистісні цінності та здатність.

Аналізуючи освітні компетенції, варто наголосити на тому, що вони мають вияв лише у тих видах діяльності, які стосуються основних освітніх сфер та навчальних предметів, оскільки відповідають предметно-діяльнісному компоненту загальної освіти й забезпечують комплексне цілесюсягнення.

Компетенція, на відміну від компетентності як особистісного утворення, є відчуженою від суб'єкта, наперед заданою соціальною нормою освітньої підготовки учня, вчителя, іншого спеціаліста, яка необхідна для його якісної продуктивної діяльності в певній сфері. Результатом набуття компетенцій є компетентність, котра передбачає особистісну характеристику, ставлення до предмету діяльності. Компетенції виводяться як реальні вимоги до засвоєння учнями сукупності знань, способів діяльності, досвіду ставлення до певної галузі, якостей особистості, яка діє в певному соціумі. Вони втілені в Державних стандартах освіти, в програмах, критеріях навчальних досягнень тощо. Ознакою компетенцій є їх специфічний предметний або загальнопредметний характер, що дає змогу визначити пріоритетні сфери формування (освітні галузі, навчальні предмети, змістові лінії). [12]

Основна відмінність між поняттями «компетенція» і «компетентність» полягає в тому, що перше визначається державою, певними установами або окремими особами, які організують той чи інший вид діяльності, а друге набувається в процесі оволодіння знаннями, вміннями, навичками (компетенціями) і вказує на здатність і нахил індивіда до виконання певного виду діяльності.

Словники визначають компетентність як поінформованість, здатність приймати рішення й нести відповідальність за їх реалізацію в різних галузях людської діяльності. Поняття компетентності передбачає сукупність фізичних та інтелектуальних якостей людини і властивостей, необхідних людині для самостійного й ефективного виходу з різних життєвих ситуацій, щоб створити кращі умови для себе в конструктивній взаємодії з іншими.

Відповідно Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, *компетентність* – набута в процесі навчання інтегрована здатність учня, що складається із знань, умінь, досвіду, цінностей і ставлення, що можуть цілісно реалізовуватися на практиці. [3, 2]

Дещо специфічні підходи до тлумачення поняття компетентності розробляються в професійній педагогіці, де останнім часом дедалі більшого поширення набувають ідеї підготовки кадрів, орієнтовані на розвиток компетентності. Як зазначають дослідники, поняття «компетентність» є ширшим за поняття «кваліфікація». Воно означає не тільки професійні знання, навички й досвід у певній спеціальності, а й ставлення до справи, здатність ефективно використовувати знання та вміння, а також особистісні якості для досягнення необхідного результату на конкретному робочому місці в певній робочій обстановці. Компетентність – реальна здатність досягти мети чи результату. [2, 23]

Тому, розглядаючи компетентність, важливо враховувати не лише те, що знає людина і якими методами вона користується, але й те, що рухає її діями, які погляди вона поділяє, як вона реагує на різні ситуації, причому все це розглядається не окремо, а в цілому. Крім цього компетентність – це ситуативна категорія, тому що виражається в готовності до здійснення якоїсь діяльності в конкретних життєвих ситуаціях. Зовнішня дійсність структурується відповідно внутрішньої, а внутрішня, у свою чергу, відтворює вплив навколишнього середовища. Прояв компетентності можна оцінити лише на основі сформованої в людини сукупності вмінь та її поведінкових реакцій.

Виходячи з цих позицій і розглядається профорієнтаційна компетенція й компетентність, які ґрунтуються на розумінні професійної орієнтації як цілісної системи соціально-економічних, правових,

психолого-педагогічних, медико-фізіологічних і виробничо-технічних заходів, спрямованих на забезпечення активного, мобільного, свідомого особистісно-зорієнтованого професійного самовизначення та трудового становлення людини з урахуванням своїх можливостей та індивідуальних особливостей і кон'юнктури ринку праці для повноцінної самореалізації та самоствердження в професійній діяльності. Вона є інтегрованою, динамічною науково-практичною системою взаємодії особистості і суспільства (різноманітною на різних вікових етапах розвитку людини), яка об'єднує процеси пізнання та аналізу професій, діагностики психофізіологічних якостей особистості, самоаналізу, самовиховання, професійних проб, вибору або перевибору певного виду трудової діяльності чи конкретної професії, адаптації в професії і тим самим забезпечує формування у молоді професійної перспективи, тобто планування і здійснення особистісного професійного й кар'єрного розвитку. [16] Профорієнтація здійснюється послідовно і цілеспрямовано в усіх загальноосвітніх навчальних закладах при вивченні всіх навчальних дисциплін, але безпосередньо вона закладена в одному із 4-х змістових ліній освітньої галузі "Технологія" – "Професійна орієнтація", яка передбачає наступний зміст профорієнтаційної освіти в основній школі:

- сфери людської діяльності та види праці;
- професійна діяльність людини в умовах ринку праці;
- вимоги професії до людини. [3]

Цим і обумовлюється зміст *профорієнтаційної компетенції* учнів, яка розглядається як сукупність знань, умінь та індивідуальних особливостей (рис) у межах змісту професійної орієнтації, необхідних для виконання особистістю певних дій з метою розв'язання проблеми професійного самовизначення.

Професійне самовизначення – це не одноразовий вибір професії, а перманентний, активний, особистісно-зорієнтований процес самопізнання, формування інтересів, нахилів, основних та резервних професійних намірів щодо вибору форм навчання та навчального закладу, професійної перспективи, визначення напрямів перекваліфікації, який проходить через всі етапи навчальної та трудової діяльності людини. Складовими компонентами професійного самовизначення виступають: потреби, навчальні та професійні інтереси, нахили, переконання, установки, ідеали, ціннісні орієнтації, досвід, здібності, професійні наміри. Таким чином, структура професійного самовизначення включає в себе потребу, зміст якої складають мотиви. Потреба породжує різнопланові протиріччя. Діяльність особистості з усунення протиріч формує професійну спрямованість і професійну самосвідомість, котрі, в свою чергу, формують і розвивають професійний інтерес, який визначає нахили. Нахили спонукають особистість до перетворювальної діяльності. У процесі активної проби сил проходить перевірку самооцінка професійної придатності людини. Кінцевим результатом цього процесу є виникнення відповідного професійного наміру, який полягає у змісті індивідуального професійного плану особистості. [5; 10; 11; 13; 18]

Виходячи з суті понять професійного самовизначення і компетентність можемо зробити висновок, що основою профорієнтаційної компетентності учня є професійне самовизначення як особистісне утворення. Результатом профорієнтаційної підготовки учнів 5-9-х класів, а відповідно і профорієнтаційної компетентності, повинні бути сформовані в них знання і вміння збору та аналізу інформації про професію, побудови індивідуальної освітньої траєкторії, оцінювання значення морально-етичних норм у професійній діяльності, визначення власних індивідуальних особливостей та співвіднесення їх з вимогами різних професій [3].

Отже, профорієнтаційна компетентність в цьому випадку вказує на те, що у учня повинні бути сформовані відповідні потреби, інтереси, нахили, мотиви, переконання, установки, ідеали, ціннісні орієнтації, досвід, здібності і наміри вибору професії. Він повинен вміти і знати, як обирати професію, знати свої якості та рівень їх розвитку, розуміти їх і, включившись на уроках трудового навчання в конкретну діяльність певної професії, розвивати їх. Профорієнтаційні компетенції пов'язані з особистістю як з суб'єктом професійного самовизначення, з іншими людьми (спілкуванням для кращого пізнання професії), з діяльністю у всіх її типах і формах, в даному випадку формах і типах професійної діяльності.

Таким чином під *профорієнтаційною компетентністю* розуміють набуту в процесі життя і навчання професійну інформованість, яка складається зі знань, умінь, досвіду, цінностей і ставлення, що можуть цілісно відобразитись у практичній реалізації особистого професійного плану.

Зміст профорієнтаційної компетентності школярів визначається змістом професійної орієнтації на відповідних етапах цієї роботи, що обумовлено відповідними державними документами [8] та результатами наукових досліджень [1; 4; 9; 10; 11; 13; 14; 18 та ін.]. Отже «персональний пакет» профорієнтаційної компетентності учнів основної школи повинен включати наступні компоненти: *мотиваційний, когнітивний, діяльнісний*. Розглянемо зміст вказаних компонентів:

- *мотиваційний* – здатність до навчання; винахідливість; навички адаптації та мобільності; вміння досягати успіху в житті; бажання змінити життя на краще; інтереси та внутрішня мотивація; особисті практичні здібності; вміння робити власний вибір та визначати особисті цілі тощо;
- *когнітивний* – компетенції, пов'язані зі знанням самого себе як суб'єкта професійного самовизначення; усвідомлення потреби вибору професії; знання правил і помилок вибору професії; знання соціально-економічної і виробничої характеристик професій; знання санітарно-гігієнічних умов праці; знання вимог професії до індивідуально-психологічних особливостей працівника; знання протипоказань і медичних обмежень до виконання професійних обов'язків; знання шляхів підготовки фахівців та перспектив зайнятості;
- *діяльнісний* – аналіз власних індивідуальних особливостей і можливостей та співставлення їх з вимогами різних професій; вміння збирати та аналізувати інформацію про професії, яка отримана з

різноманітних джерел; оцінювання значення моральних норм у професійній діяльності; аналіз різних професій; розвиток професійно важливих якостей особистості; складання схеми індивідуальної освітньої траєкторії.

Важлива роль у здійсненні профорієнтаційної роботи в школі належить трудовому навчанню, адже зміст цього предмету дає можливість ознайомити учнів з багатьма професіями, виховати професійний інтерес до них. Трудове навчання створює основу для практичних дій школярів, застосування знань на практиці, розвитку професійних інтересів та нахилів. І це цілком можливо, якщо знання, які здобувають учні, орієнтовані не на формальне запам'ятовування, а на осмислення фактів, процесів, на з'ясування причинно-наслідкових зв'язків між діями людини і кінцевими результатами.

Провівши аналіз програми трудового навчання для 5-9-х класів, [6] ми визначили основні елементи профорієнтаційної компетентності, що формуються в учнів на заняттях. Нижче у таблиці 1 для прикладу наведено основні елементи профорієнтаційної компетентності учнів 9-го класу до відповідних тем розділу «Проектування та виготовлення комплексного виробу» трудового навчання.

Таблиця 1.

**Змістові елементи профорієнтаційної компетентності учнів 9-х класів,
які формуються в процесі трудового навчання**

Розділи і теми програми.	Елементи профорієнтаційної компетентності, що формуються.
Розділ 2. «Проектування та виготовлення комплексного виробу» Тема: Основи біоніки у проектуванні. Значення моделей і макетів у проектуванні. Матеріали, які використовуються у макетуванні.	Знання загальної характеристики професії, вимог професії до працівника, перспектив зайнятості.
Тема: Автоматизація технологічних процесів.	Співвідношення самого себе із професіями, вміння розрізняти професійні стереотипи.
Тема: Визначення завдань з виконання проекту.	Знання кваліфікаційних вимог професії.
Тема: Пошук інформації, її аналіз.	Бажання змінити життя на краще та визначення особистих цілей тощо.
Тема: Вибір конструкційних матеріалів.	Аналіз і осмислення своїх життєвих і професійних перспектив.
Тема: Художнє проектування.	Здатність до навчання, знання протипоказань до виконання професійних обов'язків.
Тема: Розроблення необхідних документів для виготовлення виробу.	Схема особистої професійної перспективи.
Тема: Виготовлення та оздоблення виробу.	Професійний інтерес та нахили.
Тема: Розроблення реклами. Елементарні економічні обґрунтування проекту.	Вибір подальшого освітнього шляху.
Розділ 3. «Презентація результатів проектної діяльності» Тема: Захист проекту.	Особистий професійний план (персональний пакет).

Формування елементів профорієнтаційної компетентності в учнів основної школи в процесі трудового навчання доцільно здійснювати у формі нетрадиційних уроків з використанням інноваційних освітніх технологій, що буде розглянуто в нами в наступних публікаціях.

Висновки. Розглянуті підходи до суті і змісту профорієнтаційної компетентності покладені в основу профорієнтаційної спрямованості уроків трудового навчання. Дослідження не висчерпує всіх аспектів порушеної проблеми. Подальший науковий пошук може бути пов'язаний з визначенням шляхів формування профорієнтаційної компетентності учнів як основної, так і старшої школи в ході вивчення як трудового навчання, так і інших загальноосвітніх дисциплін, а також під час позакласної та позашкільної роботи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гладкова В. М. Профорієнтація: навчальний посібник / В.М. Гладкова. – Львів: Новий Світ – 2000, 2007. – 160 с.
2. Гушлевська І. Поняття компетентності у вітчизняній та зарубіжній педагогіці / І. Гушлевська // Шлях освіти. – 2004. – №3. – С.22-24.
3. Державний стандарт – запорука якісної освіти. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти // Трудова підготовка в сучасній школі. – 2012. – №2-3. – С. 2-8.
4. Жемера Н. Сутність та особливості процесу професійного самовизначення учнів старших класів / Н. Жемера // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2002. – № 4. – С. 26-30.
5. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О.В.Овчарук. – К.: К.І.С., 2004. –112 с.
6. Навчальна програма. Трудове навчання. 5-9 класи. Нова редакція / Рекомендовано Міністерством освіти і науки України (лист від 27.08.10 № 1/11-8205); за заг. ред. В.М. Мадзігона. – К.: МОНУ, 2010. – 156 с.

7. Ожегов С.И. Словарь русского языка: 70000 слов / под ред. Н.Ю.Шведовой. – [23-е изд., испр.]. – М.: Русский язык, 1990. – 917 с.
8. Положення про професійну орієнтацію молоді, яка навчається. Затверджено наказом Міністерства, Мінпраці і Мін-ва у справах молоді і спорту України 02.06.95 р. № 159 (30) 1526. // Інформаційний збірник Міністерства освіти України. – 1995. – № 15. – С. 2-7.
9. Професійне самовизначення старшокласників: метод. посібник / упоряд. Л. Шелестова. – К.: Вид. дім „Шкільн. світ”; вид. Л.Галіцина, 2006. – 128 с.
10. Профорієнтаційна робота із школярами: метод. посібник для вчителів / за ред. М. П. Тименка. – Рівне: РОГУВ, 1992. – 130 с.
11. Пряжников Н.С. Профессиональное самоопределение. Теория и практика / Н. С.Пряжников. – М.: Академия, 2008. – 320 с.
12. Родигіна І.В. Компетентісно орієнтований підхід до навчання / І.В. Родигіна. – Х.: Вид. група «Основа», 2005. – 96 с.
13. Сидоренко В. Наукові основи професійного самовизначення школярів / Віктор Сидоренко // Трудова підготовка в закладах освіти. – 1999. – № 1. – С.33-39. – № 2. – С.30-35. – 2000. – № 1. – С. 48-53.
14. Ткаченко С. Професійне самовизначення школярів / Сергій Ткаченко // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2009. – №3. – С. 32-37.
15. Трубачова С.Е. Умови реалізації компетентісного підходу в навчальному процесі // Компетентісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. – К.: К.І.С., 2004. – С. 53-56.
16. Хуторской А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования / А.В. Хуторський // Ученик в общеобразовательной школе. – М.: ИОСО РАО, 2002. – С. 135-157.
17. Черемис І. Нові вимоги до спеціаліста: поняття компетентності й компетенції / І. Черемис // Вища освіта України. – 2006. – № 2. – С. 84-88.
18. Янцур М. С. Професійна орієнтація і методика профорієнтаційної роботи: навчальний посібник: курс лекцій / М.С. Янцур. – К.: Видавничий дім «Слово», 2012. – 465 с.

Н.С. ЯНЦУР. ПРОФОРИЕНТАЦИОННАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ УЧАЩИХСЯ ОСНОВНОЙ ШКОЛЫ, КОТОРАЯ ФОРМИРУЕТСЯ В ПРОЦЕССЕ ТРУДОВОГО ОБУЧЕНИЯ

Резюме. В статье рассматриваются сущность, компоненты и содержание профориентационной компетентности учащихся основной школы и подходы к ее формированию на занятиях трудового обучения.

Ключевые слова: компетенция, компетентность, профориентационная компетенция, профориентационная компетентность, компоненты профориентационной компетентности.

N.S. YANTSUR. VOCATIONAL COMPETENCE OF PUPILS OF THE BASIC SCHOOL, WHICH IS FORMED IN THE PROCESS OF LABOUR EDUCATION

The summary. This article discusses the essence, components and content of vocational competence of the basic schools and approaches to its formation on the lessons of labour education.

Key word: competence, competency, vocational competence, vocational competency, the components of vocational competency.

Одержано редакцією 20.10.2013 р.

УДК: 373. 091. 321. 091. 26

О.О. БЛЯКОВСЬКА

МОДИФІКАЦІЯ ОЦІНЮВАННЯ У НОВІТНЬОМУ ФОРМАТІ УРОКУ

Резюме. У статті розглядається проблема уроку у світлі вимог сучасного інформаційного суспільства. Акцентовується увага на важливій складовій уроку оцінюванні навчальних досягнень учнів.

Ключові слова: навчання, оцінювання, розвиток, сучасний урок, самооцінювання.

Постановка проблеми. Модернізація системи освіти, що зумовлена кардинальними змінами постіндустріального, інформаційного суспільства, спонукала до зміни підходів у організації навчально-виховного процесу загальноосвітніх навчальних закладів. Нове розуміння цілей освіти, яке базується на компетентісному підході, актуалізувало завдання оновлення основної дидактичної форми навчально-виховного процесу – уроку, в основі якого – переорієнтація процесу навчання з подання вчителем навчального матеріалу учням та накопичення ними знань, умінь і навичок на особистісний розвиток, формування системи інтелектуальних і моральних цінностей.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Різноманітні аспекти проблеми уроку, його проектування, моделювання, визначення сутнісних характеристик, типології, шляхів підвищення ефективності висвітлені у наукових працях Ш. Амонашвілі, С. Гончаренка, І. Казанцева, М. Махмутова, С. Лисенкової, В. Онищука, Л. Охитіної, І. Підласого, Л. Пироженко, О. Пометун, О. Савченко, В. Сухомлинського, А. Хуторського, О. Ярошенко та ін. Проте урок є не лише динамічною і варіативною формою організованого процесу взаємодії вчителя й учня, але й системою, яка постійно розвивається. Саме тому, сучасне інформаційне суспільство висуває нові вимоги до організації та проведення уроку, зокрема і в контексті контролю й оцінювання навчальних досягнень учнів.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	3
<i>Васьківська Г.О.</i> Людиноцентризм як домінанта формування у старшокласників системи знань про людину.	4
<i>Кондрашова Л.В.</i> Здоров'язберігаючий аспект навчання як актуальна проблема сучасної дидактики.	8
<i>Тадеев П.О., Борисюк Л.Р.</i> Вітчизняні та зарубіжні концепції обдарованості: порівняльний аналіз.	12
<i>Петрук Л.П.</i> Становлення і розвиток проблемного навчання у педагогіці.	15
<i>Галатюк Ю.М.</i> Творча та інформаційна функції навчання у контексті сучасної освітньої парадигми.	18
<i>Байкачова К.В.</i> Моральне виховання як психолого-педагогічна проблема: історичний аспект.	21
<i>Ваколюк А.М.</i> Теоретико-прикладні засади розвитку фізичної культури.	24
<i>Васьківський М.В.</i> Професійне самовизначення старшокласників: ціннісно-орієнтований підхід.	27
<i>Вербець ВВ.</i> Ризики ескалації соціально-психологічного дискомфорту особистості.	30
<i>Глінчук Ю.О.</i> Аспекти охорони праці при використанні інформаційних технологій у освітньому середовищі.	34
<i>Грицюта О.Ф.</i> Важливість закладів відпочинку християнської орієнтації для розвитку особистості підлітка.	38
<i>Дем'янчук В.А., Риженко І.М., Чабан В.Й.</i> Культура безпеки людини – безпека суспільства в ХХІ столітті.	42
<i>Коваль В.В.</i> Вікові особливості фізичного виховання учнів у закладах професійно-технічної освіти України.	46
<i>Косарева О.І.</i> Синдром дефіциту уваги з гіперактивністю: причини виникнення та шляхи корекції.	51
<i>Левчук (Тимочко) І.Б.</i> Теоретичний аналіз проблеми просвітницько-громадської діяльності православних братств Волині (2 пол. ХІХ – початку ХХ ст.).	54
<i>Листопад О.А.</i> Проблема діагностування творчого потенціалу у дітей у Західній Європі і США.	58
<i>Мишкарьова С.В.</i> Організаційні засади діяльності Братства православних богословів у Польщі (1934-1938 рр.).	62
<i>Нечипорук Л.І.</i> Випереджуюча освіта як основа гармонійного соціоприродного розвитку суспільства ХХІ століття.	65
<i>Оксенюк О.В.</i> Особливості формування громадянської компетентності в учнів (досвід Рівненської української гімназії).	68
<i>Павлюк Г.С., Безкоровайна О.В.</i> Інтерактивні форми та методи виховання гуманності в дітей молодшого шкільного віку у контексті розвитку культури спілкування.	71
<i>Пелех Л.Р.</i> Особливості взаємовідносин суб'єктів ціннісно-зорієнтованого підходу в навчально-виховному процесі (Україно-Польський досвід).	74
<i>Світельська-Дірко С.В.</i> Виховання відповідальності учнів молодших класів засобами казки в творчості В.О. Сухомлинського.	78
<i>Стельмашук Ж.Г.</i> Дисциплінованість особистості школяра: до проблеми термінології.	81
<i>Стихун Л.П., Стихун Н.В.</i> Використання елементів театрального мистецтва у сучасній педагогічній практиці загальноосвітніх шкіл.	84
<i>Суботюк В.І.</i> Науково-методичні засади екологічного виховання молодших школярів у світлі вимог інформаційного суспільства.	88
<i>Трохимчук І.М.</i> Система екологічного виховання учнів основної школи в сучасних умовах.	91
<i>Ціпан Т.С.</i> Формування ціннісного ставлення підлітків до держави в умовах дитячо-юнацьких об'єднань.	95
<i>Чорноус В.П.</i> Творчість особистості у дискурсі практичної психології.	99
<i>Янцур М.С.</i> Профорієнтаційна компетентність учнів основної школи, яка формується в процесі трудового навчання.	101
<i>Біляковська О.О.</i> Модифікація оцінювання у новітньому форматі уроку.	106
<i>Волкова В.В.</i> Компетентнісний підхід у навчанні міжкультурної комунікації іноземною мовою.	108
<i>Галатюк М.Ю.</i> Навчально-пізнавальна компетентність старшокласників крізь призму системного і діяльнісного підходів до процесу едукції.	112
<i>Гнедко Н.М.</i> Дидактичні основи використання засобів віртуальної наочності на уроках української мови та літератури.	115
<i>Гринькова Н.М.</i> Дидактичний аспект організаційних форм і методів театральної педагогіки.	120
<i>Дерева І.С.</i> Взаємозв'язок навчання і самоосвітньої діяльності в професійному саморозвитку студентів.	124
<i>Дмитришина Н.М.</i> Генетична площина актуальних проблем дидактики у світлі чернечого виховання на теренах Західної України (30-ті рр. ХХ ст.).	127
<i>Жулаєва В.О.</i> Забезпечення валідності й надійності тестів протягом життєвого циклу.	129
<i>Косянчук С.В.</i> Формування ціннісно-сміслових орієнтацій старшокласників в умовах особистісно-орієнтованого навчання.	132
<i>Лопатинська І.С.</i> Емоційно сприятливе середовище як умова результативності вивчення іноземної мови учнями.	136
<i>Мандрик Н.В.</i> До проблеми сучасного уроку української мови.	139
<i>Просенюк А.І.</i> Взаємодія дошкільних навчальних закладів та сім'ї в процесі впровадження особистісно розвивального вектору навчання.	142
<i>Рябовол Л.Т.</i> Правові предметні компетенції як показники профільної правової предметної компетентності (критерії визначення рівнів сформованості).	145
<i>Шутяк В.Г.</i> Про політехнічну освіту молодших школярів.	150

<i>Рибачук І.Г.</i> Дидактичні ідеї в педагогічній спадщині А.С. Макаренка.	153
<i>Тимощук О.С.</i> Зміст підготовки майбутніх вчителів технологій у галузі охорони праці.	156
<i>Войтович О.П., Сергієнко В.П., Войтович І.С.</i> Створення та використання навчальних ВІКІ-ресурсів з природничих дисциплін.	159
<i>Совгар О.М.</i> Постать Ю. Романчука в історико-педагогічних працях.	165
<i>Приймак О.П.</i> Формування загальнонавчальних умінь та навичок у першокласників на уроках математики ..	168
<i>Маланюк М.М.</i> Модель розвитку творчих математичних здібностей учнів ліцею засобами інформаційних технологій.	171
<i>Шевчук О.А.</i> Мотивація ведення безпечного, тверезого, здорового способів життя в процесі вивчення дисципліни «БЖД».	175
<i>Відомості про авторів.</i>	178